

Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
ПЕДАГОШКО-КАТИХЕТСКИ ИНСТИТУТ

Вероучитељ у школи

2 (2011)

уредници
др Раде Кисић
др Славица Шевкушић

ПБФ

Београд 2011

Славољуб Лукић

Републички педагошки завод Републике Српске

Православна вјеронаука у Републици Српској

Сажетак: Вјерска православна настава има дугу традицију свог постојања на подручју некадашње Босне и Херцеговине. Од прве половине XIX вијека када се почињу отварати прве српске школе и вјерска настава заузима веома важну улогу у њима. Доласком Аустроугарске монархије 1878. године и уређивањем школског система вјеронаука је била заступљена у Наставном плану и програму са по два часа у сваком од четири разреда тадашњих основних, па и средњих школа. Након Првог свјетског рата вјеронаука је *уведена у оквире редовне наставе* основних и средњих школа Краљевине СХС. Уставом из 1946. године вјеронаука је изопштена из свих школа у Босни и Херцеговини. Званично је поново враћена као равноправан предмет у школски систем Републике Српске у другом полугодишту школске 1992/93. године са нумеричким оцјењивањем. Можемо слободно констатовати да је данас вјеронаука у потпуности интегрисана у васпитно-образовни систем Републике Српске, гдје се систематски и плански ради на њеном унапређењу, иновирању и побољшању рада вјероучитеља.

Православна вјеронаука, можемо слободно рећи, има веома дугу традицију свог постојања на простору Босне и Херцеговине, премда се школски предмет, под овим називом, појављује званично тек крајем XIX вијека. Иначе, тежња за познавањем основних вјерских истина код православних Срба на овом подручју увијек је постојала као и настојање ка њеном остварењу. Након доласка Турака, који су уништили тековине српске средњовјековне просвјете и културе, као стубови просвјете се појављују православни манастири. У просвјетној дјелатности посебно се истичу манастири: Липље, Гомионица, Рмањ, Добрун, Озрен итд. У Горажду је постојала чак и једна штампарија почетком XVI вијека, гдје су штампане многе вјерске књиге. Међутим, организованих школа или наставе није било пошто Турци нису благонаклоно гледали на било какав вид просвјете код православног живља. Први податак о постојању једне школе и њене зграде налазимо 1727. године када се наводи да је поред цркве у Сарајеву саграђена зграда за школу.¹ Већ од друге половине XVIII, а поготово почетком XIX вијека, на више мјеста се спомињу основне школе или њихови учитељи. Тако се помињу српске основне школе у Ливну, Тешњу и Модричи. Тек 1832. године турска влада је дала одобрење да се отвори Православна основна школа у Бањој Луци,² а послије отварања школе у Бањој Луци отварају се основне школе у: Бијељини, Брчком, Грачаници, Обудовцу, Прњавору, Чајничу, Травнику итд.

Важне податке о српским основним школама и вјерској настави у њима забиљежио је Иван Фрањо Јукић, познати фратар бањалучки и веома омиљени католик код православних Срба тог времена. Он је у свом часопису *Босански пријатељ*

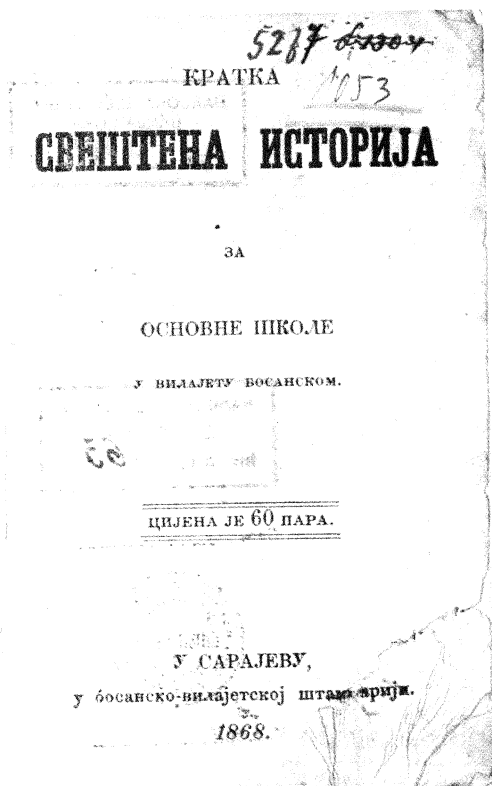
¹ Скарлић 1902, 22.

² Стјепановић 1894, 738.

из 1850. године забиљежио сљедеће: да ђаци „уче чишћати старословенски буквар, часословац, а који завири ученик у Кайихизис и Псалтир, тај је све довршио науке“.³ Ипак, тек од половине XIX вијека може се говорити о организованој настави у српским основним школама. За вјерску наставу у основним школама штампани су и посебни уџбеници. Тако је до данас сачуван и уџбеник за основне школе у Вилајету босанском из 1868. године под називом „Крајња свештена историја“.⁴

У том периоду отварају се и прве средње српске грађанске школе, али и средње богословске школе. Прва средња школа основана је у Сарајеву 1855. године и носила је назив Грађанска или трговачка школа. Мало касније се звала реалком, а да би од 1879. године била названа гимназијом.⁵ Јеромонаси Нићифор Дучић и Серафим Перовић су 1857. године основали Духовну школу у манастиру Дужима. Сљедеће, 1858. године школа наставља рад у манастиру Житомислић код Мостара. Управитељ школе био је Нићифор Дучић, а школовање је трајало двије године. Сматра се да је школа престала да ради 1871. године. Такође, у манастиру Свете Тројице у Тавни радила је педесетих и шездесетих година прошлог вијека Духовна школа. Ипак, прва Богословија у Босни и Херцеговини је отворена 1866. године у Бањој Луци и радила је до 1875. године. Митрополит Георгије Николајевић је једном приликом рекао у згради бивше Богословије ове ријечи: „Ова зграда дала ми је најбоље свештенике које сам имао од када сам у Босну ирешао“.⁶ И заиста ова Богословија је најзначајнија српска школа у Босни и Херцеговини из периода турске владавине. Она је учинила велики корак ка промјенама које су неминовно захватале ове просторе, а по просвјетној и националној мисији коју је извршила, постала је трајно извориште и уточиште српске духовности на ширим српским просторима.

Након Берлинског конгреса 1878. године и окупације, Аустроугарска је у Босни и Херцеговини затекла укупно 56 српских основних школа са 75 учитеља и 3523 ученика.⁷ План Беча је био да се одмах уведе ред у школству и просвјети, па је Земаљска влада уредбом из 1880. године прописала Привремени на-

³ Јукић И. Ф., „Народне учионице у Босни“ *Сабрана дјела II (Босански ипријашељ I)*, Сарајево 1973, 152–153. (Јукић И. Ф., „Народне учионице у Босни“ *Босански ипријашељ I* 1850, 132.)

⁴ Ова књига, али дигиталној форми, може се пронаћи на сајту Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске (www.digitalna.nubrs.rs.ba).

⁵ Рарић 1972, 24.

⁶ Ковачевић 1909, 173.

⁷ Dlustuš 1894, 52.

ставни план за градске народне основне школе. Настава вјеронауке, или како се тада звала још и Православна христијанска наука, била је заступљена у Наставном плану са по два часа, у сваком од четири разреда тадашњих основних школа. Наставни садржаји били су подијељени на сљедећа подручја: а) молитве, б) Стари и Нови завјет, в) катихизис, г) црквена историја и литургија.⁸ Пет година касније сачињен је нови Наставни план из „вјеронауке за православну младеж која се учи у народним (комуналним школама)“ који је прописала Конзисторија, а Земаљска влада уредбом од 23. септембра / 04. октобра 1895. године „наредила да се по овом плану додичне катихизисе управљају“. Настава се изводила два пута седмично.⁹ Одлуком Земаљске владе из 1909. године такође је утврђена организација народних школа у Босни и Херцеговини гдје је вјеронауци остављено два часа седмично.¹⁰

Поред државних, постојале су крајем XX вијека у Босни и Херцеговини и професионалне школе, које су осниване од стране црквених општина и биле су организоване као четворогодишње. Вјерска настава је имала врло важно мјесто и улогу у васпитању и образовању ученика у вјерском, моралном и националном духу.¹¹

Након Првој свјетској рата у Босни и Херцеговини, вјерска настава је уведена у оквире редовне наставе под именом вјеронаука или хришћанска наука, али и под називом наука о вјери и моралу.¹² Предавана је у основним и средњим школама углавном са по два часа седмично. Вјеронауку су предавали свештеници или вјероучитељи — лаици. Важно је нагласити да је вјерска настава у учитељским школама имала задатак да учитељске кандидате припреми за предавање овог предмета.¹³ У Краљевини Југославији вјеронаука је била под надлежношћу Министарства просвјете, тако да је Министарство вршило њену организацију.

Међутим, по завршетку Другог свјетског рата и проглашеним Уставом из 1946. године, регулисан је однос државе и Цркве, па је вјеронаука као предмет изопштена из васпитно-образовног система у Босни и Херцеговини. Чак није дозвољено ни обнављање рада Сарајевској богословији, која је прекинула рад због избијања Другог свјетског рата. Само се понегдје, повремено при парохијама вршила катихизација вјерних уз велики труд, залагање и жељу надлежних парохијских свештеника. С времена на вријеме су објављиване и књижице или брошуре које су пружале основне податке о нашој православној вјери. Овакво стање са вјерском наставом остало је на подручју читаве СФР Југославије све до политичких и демократских промјена 1990. године.

Након демократских промјена и првих вишестраначких избора вјеронаука је као факултативни предмет уведена у школе 1991. године, када су се родитељи изјашњавали и давали сагласност да ли њихова дјеца могу похађати овај предмет један час седмично или не. Наравно, вјеронаука те школске године није улазила у просјек оцјена. Као факултативни предмет вјеронаука је остала све до другог полугодишта школске 1992/93. године када је званично уведена као обавезан предмет са нумеричким оцјењивањем.

⁸ Вуковић 2005, 15.

⁹ „Наставни план из вјеронауке за православну младеж, која се учи у народним (комуналним) школама“ *Источник* 10 (1895), 396–397.

¹⁰ Рапић 1972, 56.

¹¹ Вуковић 2005, 15.

¹² Ковачевић 2009, 31–32.

¹³ *Педагошки речник*, Београд 1967, 124.

Првих година вјеронаука је извођена без јединственог Наставног плана и програма, гдје се вјероучитељима давало на слободу како да планирају и програмирају наставу. Након двије године направљен је један оквирни Наставни план и програм који је био јединствен и који је објединио практично реализацију наставе вјеронауке. Постојала су свега два уџбеника за вјеронауку. Један уџбеник су користили ученици од првог до четвртог разреда (разредна настава), а други уџбеник су користили ученици од петог до осмог разреда (предметна настава). Овакво стање је било прелазно и само се чекало погодно вријеме да се направи један, опширни, заједнички наставни план и програм као и уџбеници, за све разреде.

Сагледавши овакву ситуацију Министарство просвјете и културе Републике Српске покренуло је иницијативу да се креира званични Наставни план и програм за све разреде. Овај посао је преузела Црква, на челу са Епископом бихаћко-петровачким Господином Хризостомом, у сагласности са Министарством просвјете и културе, а гдје су ангажована и друга стручна лица из области педагогије и методике наставе. Након обављеног посла сачињен је први званични Наставни план и програм 2000. године који је и данас у употреби. У том периоду основано је и тијело под називом *Катихетски одбор*, које се бави измјенама и допунама Наставног плана, програма и уџбеника. Ово тијело сачињава 11 чланова, по два члана из сваке епархије и предсједик, неко од епископа. Према сачињеном Наставном плану и програму настава вјеронауке данас се реализује кроз један час седмично, тј. од другог до осмог разреда кроз 36 часова, а у деветом разреду кроз 34 часа. Вјеронаука се не реализује у првом разреду основне школе пошто ученици првог разреда имају посебан Наставни план и програм.

Тренутно у Републици Српској ради преко 300 вјероучитеља, што свештеника, лаика или вјероучитељица. Све вјероучитеље поставља надлежни епископ (тј. „надлежна црква или вјерска заједница“ — чл. 114 Закона о основном васпитању и образовању РС) и према истом Закону потребна је обавезно висока школска спрема. Редовно се организују семинари за вјероучитеље у организацији Републичког педагошког завода и надлежних епархија, који помажу вјероучитељима у усавршавању, квалитетнијем раду и иновирању наставе. Од школске 2010/11. године предмет вјеронаука је уврштен у календар такмичења Републичког педагошког завода гдје се на задату тему такмиче ученици једног разреда.

Послије непуне двије деценије, а на основу истраживања, систематског праћења и евалуирања ове наставе и њених ефеката, можемо констатовати да је вјерона-

ука апсолутно интегрисана у школски систем Републике Српске. Треба нагласити да је успостављена веома добра сарадња са просвјетним властима у свим организацијским, али и садржинским питањима. Ученици изражавају позитивне ставове према вјеронауци, док је истовремено присутно повољно расположење и интерес јавности за њу. Све то додатно обавезује оне који учествују у организацији и реализацији наставног процеса, да раде на унапређивању рада вјероучитеља, иновирању и побољшавању квалитета наставе Православне вјеронауке.

Коришћена литература

- Вуковић, В., *Однос ученика према настави Православне вјеронауке*, Бања Лука 2005.
- Dlusiš, L.J., „Školske prilike u Bosni i Hercegovini od okupacije do danas“ *Školski vjesnik* 2 (1894), 50–54.
- Јукић, И. Ф., „Народне учионице у Босни“ *Сабрана дјела II (Босански ђријатељ I)* Сарајево 1973, 151–154. (Јукић И. Ф., „Народне учионице у Босни“ *Босански ђријатељ I* 1850.)
- Ковачевић, Д., *Школа у ђри вијека, 130 година школе Досијеј Обрадовић*, Бања Лука 2009.
- Ковачевић, К., „Српска бањалучка богословија 1866–1875“ *Босанска вила* 11 (1909), 171–174.
- „Наставни план из вјеронауке за православну младеж, која се учи у народним (комуналним) школама“ *Исјочник* 10 (1895), 396–397.
- Рапић, М., *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878–1918)*, Sarajevo 1972.
- Педагошки речник*, Београд 1967.
- Скарлић, В., „Српско православна основна школа у Сарајеву“, *Исјочник* 1–2 (1902), 22–26.
- Стјефановић, Љ., „Одобрење вилајетске владе за оснивање конфесијоналних школа“ *Школски вјесник* 11 (1894), 738.